

ภาพบุหรืในสื่อภาพยนตร์

ภาพยนตร์เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมจากประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่อุตสาหกรรมบุหรืหวังขยายฐานนักสูบหน้าใหม่ มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรื บริษัท ไบโอสโคป จำกัด และสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ตระหนักในเรื่องนี้ จึงได้หารือกันถึงการปรับใช้เกณฑ์ในการจัดระดับความเหมาะสมของสื่อภาพยนตร์กับการปรากฏตัวของภาพบุหรื เพื่อเตรียมจัดเวทีสาธารณะและขับเคลื่อนทางสังคมสู่การกำหนดเกณฑ์สำหรับการปรากฏภาพของบุหรื โดยอาศัยการศึกษานี้เป็นเครื่องมือในการพิจารณา

จุดมุ่งหมายและวิธีการศึกษา

แสวงหาองค์ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบด้านโอกาสการเริ่มต้นสูบบุหรืของเด็ก เยาวชน จากการบริโภคสื่อภาพยนตร์ว่าเป็นอย่างไร และศึกษาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดระดับความเหมาะสมของภาพยนตร์ โดยเฉพาะประเด็นบุหรื จากนั้นพัฒนาองค์ความรู้ที่ได้ไปสู่การจัดทำคู่มือในการจัดระดับความเหมาะสมของภาพยนตร์ พัฒนาเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ ภาคประชาสังคม และขับเคลื่อนองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติ ทั้งในเรื่องของการปฏิรูปกฎหมายหรือนโยบาย การสื่อสารความรู้สู่สังคม รวมถึงการจัดทำโครงสร้างเพื่อรองรับการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการทำงานติดตามเรื่องนี้ต่อไป ดำเนินการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลในเชิงลึก

ข้อค้นพบสำคัญ

ข้อมูลมากมายยืนยันว่า อุตสาหกรรมบุหรืใช้ *สื่อภาพยนตร์* เป็นช่องทางในการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อขยายฐานนักสูบหน้าใหม่ไปที่กลุ่มเยาวชน ขณะที่การศึกษาชุดความรู้ด้านพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนในแต่ละช่วงวัย พบว่า *การปรากฏตัวของบุหรืในภาพยนตร์ ส่งผลต่อการเรียนรู้เชิงพฤติกรรมของเด็กอย่างปฏิเสธได้ยาก*

ด้านสถานการณ์การปรากฏตัวของภาพบุหรืในภาพยนตร์ไทย จำนวน 42 เรื่อง และ ภาพยนตร์ต่างประเทศที่เข้ามาฉายในไทย จำนวน 35 เรื่องในรอบ 5 ปี (ปี 2544-2551) พบประเด็นสำคัญดังนี้

- มีการปรากฏภาพของบุหรืในหนังไทยทั้งสิ้น 21 เรื่อง คิดเป็น ร้อยละ 50 โดยพบมากสุดในหนังแนวตลก (ร้อยละ 53) ขณะที่หนังต่างประเทศพบทั้งสิ้น 19 เรื่อง คิดเป็น ร้อยละ 54.3 พบมากสุดในหนังแนว Action Sci-fi (ร้อยละ 53)
- การปรากฏตัวของบุหรืในหนังไทยส่วนใหญ่อยู่ในระดับ 18+ ขณะที่หนังต่างประเทศส่วนใหญ่พบในระดับ 13+
- การปรากฏตัวของบุหรืในหนังไทยมาพร้อมกับนักแสดงประกอบมากที่สุด ขณะที่บุหรืในหนังต่างประเทศมาพร้อมนักแสดงนำมากที่สุด

ทำไมต้องมีบุหรืในภาพยนตร์

จากผลการศึกษาเรื่อง Character Smoking in Top Box Office Movies โดย American Legacy Foundation และ Smoke-free Movies : from Evidence to Action โดย WHO พบว่า รายได้กว่า 894 ล้านดอลลาร์ในแต่ละปีได้มาจากกำลังซื้อของผู้สูบบุหรืหน้าใหม่ที่ได้อิทธิพลมาจากการชมภาพยนตร์

ศูนย์กลางการควบคุมและป้องกันโรคในสหรัฐฯ พบว่า “ในช่วงที่มีการปรากฏภาพบุหรืในหนังมีผลต่อการเพิ่มจำนวนผู้สูบบุหรืหน้าใหม่ ในขณะเดียวกัน เมื่อมีมาตรการเข้มงวดเกี่ยวกับการห้ามสูบบุหรื หรือการใช้มาตรการทางภาษี ก็พบว่า ตัวเลขของเด็กที่สูบบุหรืก็จะมีจำนวนลดลง

...เหล่านี้ยืนยันได้ว่า การปรากฏตัวของบุหรืในภาพยนตร์เป็นช่องทางในการโฆษณาประชาสัมพันธ์บุหรืของอุตสาหกรรมบุหรื ต่อผู้ชมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน

บุหรืในภาพยนตร์ส่งผลต่อการรับรู้และเรียนรู้ของเด็กอย่างไร

ข้อยืนยันจากผลการศึกษาที่ตีพิมพ์ในวารสารการแพทย์ของอังกฤษถึง **ความสัมพันธ์ระหว่างการสูบบุหรืของวัยรุ่นกับฉากสูบบุหรืในภาพยนตร์** โดยสำรวจเด็กอเมริกันจำนวน 5,000 คน ที่มีอายุ 9-15 ปี พบว่า

- วัยรุ่นที่ชื่นชอบการที่สูบบุหรืในการแสดง มีแนวโน้มมีทัศนคติที่ดีต่อการสูบบุหรืมากกว่าเด็กทั่วไปถึง 16 เท่า
- วัยรุ่นที่เคยเห็นการสูบบุหรืในภาพยนตร์มากกว่า 150 ครั้งขึ้นไป (ในโรงภาพยนตร์ วิดีโอ และโทรทัศน์) ประมาณ ร้อยละ 31 เคยลองสูบบุหรืมาแล้ว
- วัยรุ่นที่เห็นการสูบบุหรืในภาพยนตร์ไม่ถึง 50 ครั้ง มีเพียง ร้อยละ 4 เท่านั้น ที่เคยลองสูบบุหรื
- หลังจากจัดให้มีการควบคุมปัจจัยอื่นๆ เช่น การที่มีพ่อแม่สูบบุหรืแล้ว ผลการวิจัยได้ชี้ชัดว่า วัยรุ่นที่เคยดูภาพยนตร์ที่มีฉากสูบบุหรืให้เห็นบ่อยครั้ง มีแนวโน้มที่จะลองสูบบุหรืสูงกว่าเด็กทั่วไปถึง 3 เท่า

สอดคล้องกับข้อสรุปทางวิชาการจากหลายประเทศ อาทิ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย ฮองกง และเยอรมัน ที่ได้**ทำการศึกษาในเชิงพฤติกรรมการเรียนรู้ของกลุ่มผู้ชมกับความสัมพันธ์ด้านบุหรืในภาพยนตร์** พบว่า

“บุหรืในภาพยนตร์มีผลโดยตรงต่อการเริ่มต้นสูบบุหรืในกลุ่มเด็ก เยาวชน ทัศนคติที่ดีต่อภาพของบุหรืในฐานะของบรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติทั่วไป โดยเฉพาะผู้สูบบุหรืเป็นดารานำ มีผลอย่างมากต่อทัศนคติในเชิงบวกต่อการสูบบุหรื”

ส่องสถานการณ์บุหรี่บนจอหนังเมืองไทย

จากการศึกษาภาพยนตร์ไทย จำนวน 42 เรื่อง และภาพยนตร์ต่างประเทศ จำนวน 35 เรื่องในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา (ปี 2544-2551) โดยเครือข่ายโมโอสโคป พบว่า ข้อเท็จจริงสำคัญ 5 ประการ คือ

หนังตลก “หลุด” มากที่สุด

จากการปรากฏตัวของบุหรี่ในหนังไทยทั้งสิ้น 21 เรื่อง พบว่า เป็นแนวตลก 11 เรื่อง (ร้อยละ 53) แนวชีวิต 3 เรื่อง (ร้อยละ 10) และแนวสยองขวัญ 4 เรื่อง (ร้อยละ 19) แนวบู๊ 3 เรื่อง (ร้อยละ 14)

ส่วน *หนังต่างประเทศ* พบทั้งหมด 19 เรื่อง คิดเป็น ร้อยละ 54.3 แบ่งเป็นแนว Action Sci-Fi 10 เรื่อง (ร้อยละ 53) หนังแฟนตาซี 4 เรื่อง (ร้อยละ 21) หนัง Action 4 เรื่อง (ร้อยละ 21) และหนังตลก 1 เรื่อง (ร้อยละ 5)

พบทั้งในหนังเด็กโตจนถึงผู้ใหญ่

เมื่อแยกตามระดับความเหมาะสม พบว่า หนังไทยในกลุ่ม 13+ มี 2 เรื่อง 15+ มี 4 เรื่อง 18+ มี 8 เรื่อง และในกลุ่ม 20+ มี 7 เรื่อง ขณะที่หนังต่างประเทศ พบหนังในกลุ่ม 13+ มี 18 เรื่อง และ 17+ มี 1 เรื่อง

พ่นควันพ่น ตัวประกอบหนังไทย ตัวนำหนังเทศ เป็นหลัก

เมื่อพิจารณาการปรากฏตัวของบุหรี่ในหนังไทยพบว่า มักมาพร้อมกับนักแสดงประกอบมากที่สุด ตามมาด้วยดารานำชาย หญิง และสุดท้ายคือ นักแสดงรองและตัวประกอบ ขณะที่ *หนังต่างประเทศ* พบว่า นักแสดงนำมีมากกว่า นักแสดงรอง และลำดับสุดท้ายคือตัวประกอบ

3 รูปแบบการปรากฏตัวของบุหรี่ในภาพยนตร์

รูปแบบการปรากฏตัวของบุหรี่ในภาพยนตร์ ประกอบด้วย การใช้บุหรี่ในลักษณะต่างๆ การปรากฏตัวของบุหรี่ ผลิตภัณฑ์ ภาพตัวแทนโดยไม่มีการสูบบุหรี่และการแสดงตราสัญลักษณ์ในลักษณะต่างๆ

เจาะเป้าหมายของภาพบุหรี่ยุคใหม่ในจอหนัง

ใน *หนังไทย* พบว่า มี 4 กลุ่ม คือ สะท้อนภาพจริงในสังคมและบทบาทของตัวละคร สะท้อนบุคลิกความเท่ การทำให้เห็นพิษภัยหรือโทษจากบุหรี่ และการตักเตือนในการใช้บุหรี่ ตามลำดับ ขณะที่ *หนังต่างประเทศ* พบ 4 กลุ่มเช่นกัน คือ การสะท้อนหรือการแสดงให้เห็นบทบาทในสังคม การใช้บุหรี่เป็นเครื่องมือในการคลายเครียด การใช้บุหรี่แสดงสัญลักษณ์ของการฉลองชัยชนะ และการแสดงให้เห็นผลเสียจากการสูบบุหรี่ตามลำดับ

ระบบการจัดเรตติ้งหนังที่มีภาพบุหรี่ยุคใหม่

ระบบสากล

จากการศึกษาภาพรวมของการจัดระดับความเหมาะสมของภาพยนตร์ในประเทศต่างๆ อาทิ สหรัฐฯ ออสเตรเลีย แคนาดา แอฟริกา เกาหลี ญี่ปุ่น และอินเดีย โดยศึกษาเฉพาะเกณฑ์การปรากฏตัวของบุหรี่ยุคใหม่ ส่วนใหญ่จะใช้ประเด็นเรื่อง ยาเสพติด หรือ Drug ทั้งการนำเสนอ วิธีการใช้ การทำให้ปรากฏ การแสดงตราสัญลักษณ์ เป็นเกณฑ์การจัดระดับความเหมาะสมของภาพยนตร์นั้นๆ โดยไม่กล่าวถึงประเด็นเรื่องบุหรี่ยุคใหม่โดยเฉพาะ

อย่างไรก็ตาม องค์การอนามัยโลก ได้เคยเสนอแนวคิดเรื่องการปรากฏตัวของบุหรี่ยุคใหม่ในภาพยนตร์ว่า ควรปรากฏในภาพยนตร์ที่เหมาะสมสำหรับผู้ใหญ่ หรือ Adult Rate (เรต R ขึ้นไป) และไม่ควรถูกปรากฏภาพหรือนำเสนอในภาพยนตร์สำหรับเด็กและเยาวชน หรือ Youth Rate (เรต PG PG13+)

ระบบของไทย

สำหรับประเทศไทย หลังการแก้ไขปรับปรุง พ.ร.บ.ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ.2551 ได้กำหนดให้มีการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ โดยให้คณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์เป็นผู้กำหนด โดยให้หลักเกณฑ์ในการกำหนดเป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง สำหรับเกณฑ์การพิจารณาเฉพาะเรื่องบุหรี่ยุคใหม่ได้มีการหารือร่วมกับคณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการจัดระดับความเหมาะสมของภาพยนตร์ฯ โดยอาศัยผลการวิจัยสนับสนุนด้านข้อมูลเชิงวิชาการในการกำหนดระดับความเหมาะสมของภาพยนตร์

ข้อเสนอแนะและความเห็นเพิ่มเติม

จากการประชุมของคณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการจัดระดับความเหมาะสมของภาพยนตร์ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดให้ใช้เกณฑ์ด้านบุหรี่ยุคใหม่ในการพิจารณาระดับความเหมาะสมของภาพยนตร์ ดังนี้

ในการพิจารณา ดูจากการปรากฏตัว 3 ลักษณะ คือ

1. การใช้บุหรี่ยุคใหม่หรือ สารชนิดต่างๆ ที่เป็นลักษณะเดียวกับบุหรี่ยุคใหม่ เช่น ซิการ์ ยาเส้น ไม้ปี่ บารากู เป็นต้น
2. การทำให้เห็นหรือ เข้าใจ หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันกับการใช้บุหรี่ยุคใหม่ เช่น การถือบุหรี่ยุคใหม่ที่ขังไม่ได้จุด การมวนบุหรี่ยุคใหม่ การให้เห็นควันบุหรี่ยุคใหม่ เป็นต้น
3. การแสดงให้เห็นสัญลักษณ์หรือภาพตัวแทนของการใช้บุหรี่ยุคใหม่ เช่น ตราสัญลักษณ์ที่ปรากฏในรูปแบบต่างๆ การแสดงให้เห็นซองบุหรี่ยุคใหม่ เป็นต้น

ผลิตโดย ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.)

วิทยาเขตราชวิถี มหาวิทยาลัยมหิดล 420/1 อาคารเนกประสงค์ ชั้น 5 ถ.ราชวิถี เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 0-2354-5346 โทรสาร: 0-2354-5347 อีเมล: webmaster@trc.or.th

ภาพบุหรี่ยุคใหม่ในสื่อภาพยนตร์ กับหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

ชื่องานวิจัย

การศึกษาวิจัยและพัฒนา

เกณฑ์การปรากฏตัวของบุหรี่ยุคใหม่ในสื่อภาพยนตร์

ตามระดับความเหมาะสมของภาพยนตร์

ผู้วิจัย

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว

มหาวิทยาลัยมหิดล